

Beethoven kései vonósnégyeseinek fogadtatása Pest-Budán a 19. században

Ludwig van Beethoven 19. századi magyarországi recepciójának feldolgozása és értékelése csak a közelmúltban kezdődött meg.¹ E diskurzusba kapcsolódik be jelen tanulmányom, amelyben a zeneszerző kései vonósnégyeseinek a magyar nyelvű sajtóban megjelent kritikáit elemzem, rámutatva az írásokban megmutatkozó eltérő, gyakran ellentétes tendenciákra.² Az *Arcanum Digitális Tudománytár* szinte felfoghatatlan módon megkönnyíti és felgyorsítja a 19. századi magyar nyelvű sajtóban megjelent tudósítások, kritikák, tárcák megtalálását.³ Ám a gyors „sikerek” a megértést és értékelést néha éppen hogy nehezítik: a hatalmas adatmennyiség a teljesség csalóka látszatát kelti, miközben óhatatlanul, de végül mindig kiderül, hogy a digitalizált sajtóból egyes tételek kimaradtak; a német nyelvű sajtó pedig szinte teljességgel hiányzik. E feldolgozás sem lehet teljes. A német nyelvű sajtó feldolgozása folyamatban van, értékelésére egy következő tanulmányban kerül sor.⁴

¹ Megemlíteném a 2020. decemberében BTK Zenetudományi Intézet által rendezett *Beethoven Reception and Reception History* című online nemzetközi konferencia, illetve az ehhez kapcsolódó „a zene a kifejezés határára érkezett” – *Beethoven Magyarországon* című kiállítás a Zenetudományi Intézet Zenetörténeti Múzeumában. A 9. szimfónia első pesti előadásához lásd HORVÁTH Pál: „Untying the ‘Musical Sphinx’: Beethoven’s Symphony No. 9 in Nineteenth-Century Pest-Buda”, *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 61/1–2 (2020), 33–50. Békéssy Lili Veronika a 2021-es Liszt-Ünnep rendezvénysorozat keretében szervezett *Liszt és magyar kortársainak kapcsolata Magyarország művelődéstörténetének tükrében* című konferencián többek között Liszt és Beethoven kapcsolatáról és az 1870-es Beethoven-év eseményeivel foglalkozott a „Vox populi» – Liszt Ferenc 1873-as művészi jubileuma” című előadásában (tanulmány formájában megjelenés előtt).

² Habár a külföldi és pesti székhelyű együttesek is adtak hangversenyeket vidéki városainkban, jelenlegi tudomásom szerint Magyarország területén csak Pesten és Pozsonyban játszottak nyilvánosan kései Beethoven művet a 19. században. Így, amikor a tanulmányban magyarországi fogadtatásról beszélek, az tulajdonképpen szinte egyet jelent a pest-budai fogadtatással.

³ 1856. november 2. és 1899. december 12. között 43 hangversenyt találtam, amelyen elhangzott valamelyik kései Beethoven-mű (lásd *Függelék*). A 43 hangversenyhez 118 kritikát (tehát nem tudósítást) találtam.

⁴ A 19. század folyamán (1828 és 1900 között) több mint harminc olyan német nyelvű, többségében napilap jelent meg Pesten, amelyben kulturális eseményekről tudósítottak vagy számoltak be és

A 19. századi kritikák értelmezését nagyban megnehezíti, hogy az írások túlnyomó többsége név nélkül jelent meg, ha pedig a szerző mégis ismert, csak a korabeli zenei köznyelvvél és közízléssel kapcsolatos elképzelésünkre támaszkodhatunk.⁵ Jelentősebb kritikásaink életéről, zenei műveltségéről és tevékenységéről meglehetősen keveset tudunk – a téma kutatása még szintén várat magára.⁶ Márpedig az értelmezéshez nagy szükség lenne a teljes (vagy legalábbis teljesebb) képre, hiszen az egyes kritikusok működésének feltérképezése nem lehetséges a teljes pest-budai sajtó feldolgozása nélkül, az írások értelmezéséhez pedig az írók személyét és valamennyire gondolkodását is ismernünk kell. Segítségét jelentene továbbá az is, ha a nemzetközi zenekritika-írásról is mélyebb ismereteink lennének. A kései Beethoven-vonósnégyesek korai recepciójáról, első előadásairól több kiváló tanulmány született, annál ritkább a 19. századot átfogó, egy-egy helyszínrre koncentrááló írás.⁷

---

kritikákat is közöltek. Lásd RÓZSA Mária: *Deutschsprachige Presse in Ungarn 1850–1920*: <https://mek.oszk.hu/01900/01970/> (utolsó letöltés: 2021. augusztus 23.).

⁵ A 19. századi magyar zenei köznyelv kutatása is kurrens téma. Lásd MOLNÁR Szabolcs: „Kállay Ferenc és a magyar operaszéttika kezdetei”, in KIM Katalin (szerk.), a szerkesztő munkatársai BÉKÉSSY Lili Veronika, GUSZTIN Rudolf és HORVÁTH Pál: *Zenetudományi dolgozatok 2017–2018. Tallián Tibor tiszteletére* (Budapest, Bölcsészettudományi Kutatóközpont Zenetudományi Intézet, 2019), 157–176.

⁶ A teljesség igénye nélkül néhány név: Toldy (Schedel) Ferenc, Ábrányi család, Brassai Sámuel, Vadnai Károly, Langer Viktor, Kern Aurél, Beer Ágoston.

⁷ Az 1830-as években Európa-szerte alakultak állandó vonósnégyes-együttesek, többek között Berlinben Karl Moser és a Müller-testvérek, illetve Lipcsében Ferdinand David alapított vonósnégyest. Vö. Robert WINTER: „Performing the Beethoven Quartets in Their First Century”, in Robert WINTER – Robert MARTIN (eds.): *The Beethoven Quartet Companion* (Berkeley–Los Angeles–London, University of California Press, 1994), 29–58. Párizsban Hector Berlioz hallhatta az op. 131-et. Vö. Nancy NOVEMBER: *Cultivating String Quartets in Beethoven's Vienna* (Woodbridge, The Boydell Press, 2017), 196. Angliában meglepően virágzó kvartett-élet alakult ki az 1830–1840-es években. Vö. Christina BASHFORD: „The Late Beethoven Quartets and the London Press, 1836-ca. 1850”, *The Musical Quarterly* 84/1 (2000), 84–122., illetve uő.: *The Pursuit of High Culture. John Ella and Chamber Music in Victorian London* (Woodbridge, The Boydell Press, 2007). Meglepő, de nem tudjuk pontosan az op. 131-es cisz-moll vonósnégyes premierjének pontos adatait. Robert Winter és Robert Martin a Leopold Jansa-vonósnégyeshez köti az első nyilvános előadást, melyet így az 1830-as évekre tesz. Ugyanakkor arról is tudnak, hogy Böhm József vonósnégyese már próbálta korábban a művet, és 1828. november 14-én eljátszotta privát előadásban, a haldokló Franz Schubert így utolsó kívánságként hallhatta a darabot. Vö. WINTER–MARTIN *Beethoven Quartet Companion*, 245. Az előbbieknél ellentmond Angus Watson, aki szerint a Müller-testvérek 1828-ban nyilvános hangversenyen is játszották a cisz-moll vonósnégyest. Vö. Angus WATSON: *Beethoven's Chamber Music in Context* (Rochester, Boydell Press, 2012), 479. John M. Gingerich alaposan, forrásokkal alátámasztva végig veszi Ignaz Schuppanzigh és a kései Beethoven-kvartettek kapcsolatát. A vonósnégyes a zeneszerző halála előtt egy hónappal, 1827 februárjára tűzte ki a premiert, ez az előadás azonban elmaradt. 1828-ban, az utolsó előfizetéses koncertjén Schuppanzigh egy „új” Beethoven-vonósnégyest hirdetett meg, csak hogy az „a-moll” is szerepel a hirdetés szövegében. Gingerich szerint ez csak elírás lehet, mert az op. 132-est már jóval korábban bemutatták, így csak a cisz-moll vonósnégyes lehetett 1828. március 9-én „új”. Vö. John M. GINGERICH: „Ignaz Schuppanzigh and Beethoven's Late Quartets”, *The Musical Quarterly* 93/3–4 (Fall/Winter 2010), 450–513. Legújában Nancy November vizsgálja a cisz-moll vonósnégyes korai és mai fogadottságát. Vö. Nancy NOVEMBER: *Beethoven's String Quartet in C-sharp Minor, Op. 131* (New York, Oxford University Press, 2021).

A tanulmány előbb a Pest-Budán működő 19. századi professzionális vonósnégyesek és primáriusai – zenetörténetírásunkban kevésbé feldolgozott, hiányosan, sőt gyakran tévesen adatolt – működéséről ad képet, majd id. Ábrányi Kornél és Brassai Sámuel hosszabb írásain keresztül számba veszi e kvartettek első nyilvános pesti előadásait. Ezt követi a nemzetközi kvartettek, mindmáig lényegében szintén feltárára váró pest-budai fellépéseinek átfogó bemutatása. A korszak ismeretében talán kevésbé meglepő módon, e rendkívül pozitív fogadtatásban részesült együttesek sajtóanyagában erőteljesen jelen van a kvartettek eltérő előadói stílusát nemzeti iskolákra visszavezető különbségtétel. Ebből kiindulva befejezőként arra keresem választ, hogy az 1870-es évek kritikai diskurzusában hangsúlyosan jelen lévő nemzeti alapú különbségtétel hogyan jelenik meg később a Krancsevics-, Hubay–Popper- vagy a Joachim-vonósnégyes előadásait kísérő kritikákban, illetve hogyan kapcsolódik mindez a kései Beethoven-művek recepciótörténetéhez.

Professzionális vonósnégyesek Pest-Budán a 19. században

A Táborgsky, Pfeiffer, Wagner és Adler urak a Hét választófőjedelemhez címzett fogadóban 1829. december 31-én tartották Pest első előfizetéses kamarazene hangverseny-sorozatának záróestjét – írja a *Der Spiegel*.⁸ A rövid tudósításból megtudhatjuk, hogy a négy hangversenyt magába foglaló sorozatban a legkiválóbb mesterek klasszikus műveit játszották – „Hayden, Mozart, Beethoven und Onslow” – igazán pontosan és fennköltén.⁹ Táborgszky János vonósnégyese később fellépett a „Duna fürdő”¹⁰ és a „gr. Teleki ház teremében”,¹¹ 1834 februárjától pedig a Lloyd-palotában működő Nemzeti Casinóban tartotta a vasárnap délutáni „hangászati multság”-okat az évtized végéig.¹² Az 1830-as évek második felében alapított vonósnégyest Serwaczinsky Szaniszló is, az együttes kezdetben Budán, majd Pesten tartotta rendszeres kamarakonzertjeit.¹³ Úgy tűnik, az 1830-as években Pest-Buda a professzionális kamarazenei terén is megpróbált felzárkózni az európai nagyvárosokhoz.

A két kvartett, a Táborgszky és a Serwaczinsky repertoárja a korabeli sajtó alapján nem rekonstruálható. A hangversenyek műsorlapjai, plakátjai mára többnyire

⁸ Dr. R.: „Musik in Pesth”, *Der Spiegel* 2/2 (1830. január 6.), 16. Habár ez a legkorábbi tudósítás, amelyet találtam, Kereszthy István a Táborgszky-vonósnégyes megalakulását 1827-re teszi. Vö. KERESZTHY István: „A fővárosi hangversenyélet története 1919-ig”, in MOLNÁR Imre (szerk.): *A magyar muzsika könyve* (Budapest, Merkantil nyomda, 1936), 202.

⁹ Dr. R.: „Musik in Pesth”, *Der Spiegel* 2/2 (1830. január 6.), 16.

¹⁰ *Honművész* 2/90 (1834. november 9.), 720.

¹¹ *Honművész* 2/100 (1834. december 14.), 800.

¹² *Hazai és Külföldi Tudósítások* 1/15 (1834. február 19.), 114.

¹³ Serwaczinsky Szaniszló – ahogyan Táborgszky János – a Königlich Städtisches Theater, a pesti német színház zenekarának tagja, 1836–1837-ben zenekarigazgatóként. Vö. TALLIÁN Tibor: „Joachim és a magyarok”, in Kiss Gábor (szerk.): *Zenetudományi dolgozatok 2008* (Budapest, MTA Zenetudományi Intézet, 2008), 159–178.

elvesztek vagy lappangnak,¹⁴ a tudósítások pedig szokásos módon legfeljebb az előadott művek szerzőjét említik, a címet vagy hangnemet csak alkalmilag közlik, néha kivételesen a dedikáció megnevezésével igazítanak el.¹⁵ Az ezidáig azonosított művek között Beethoven kései vonósnégyesei nem szerepelnek, azonban mindkét kvartett játszott a op. 18-as sorozatot, valamint többször előadta az op. 59 no. 3-as C-dúr vonósnégyest, amelynek a „felséges fugával készült fináléja különösen” tetszett a közönségnek.¹⁶

Az 1830-as évektől kezdődően lassan kibontakozó kamarazenei koncertélet után a következő évtizedben megcsappantak a lehetőségei egy pesti polgárnak, ha kamarazenei koncertélményre vágyott: egy évtizeden át nem volt állandóan működő professzionális kvartett Pesten.¹⁷ A Nemzeti Casinóbeli „hangászati multságok” valamikor 1846–1847-ben szűnhettek meg.¹⁸ Tábornszky neve már korábban eltűnik a tudósításokból, ám megjelennek olyan később is visszatérő új előadók, mint az osztrák származású Kirchlehner Ferenc – akit több lexikon is „Beethoven barátja”-ként említ,¹⁹ – és a fiatal Kohn Dávid. Utóbbi nevét egy olyan hangverseny kapcsán emelik ki,

¹⁴ Az Országos Széchényi Könyvtár Plakát- és Kisnyomtatványtára csak az 1860-as évek végétől őrzi a professzionális kamarazenei koncertek műsorlapjait.

¹⁵ „Előadott [a Tábornszky-vonósnégyes által] 1) Haydn D-dur quartettja, a Tost-iak egyike. – 2) Beethoven A-dur quartettja a Lobkowitziak közül. – 3) Onslownak felséges F-moll quintettje (32 sz.) két cellóval.” Vö. *Honművész* 2/1 (1834. január 2.), 8.

¹⁶ *Honművész* 2/3 (1834. január 9.), 24. Ugyan Siklós Albert 1937-ben a Hubay–Popper-vonósnégyesre emlékezvén azt írja a Serwacinszky–Perlasca-vonósnégyesről, hogy „[ő]k mertek legelőször Beethoven szazon felüli opuszaival a közönség elé lépni, s ők hozták ki a romantikusokat is: Schumann, Schubert és Mendelssohn”, eddig inkább épp az ellenkezőjére találtam példát. Sem a romantikus szerzők, sem Beethoven kései műveinek előadására nem találni utalást a *Honművész* és *Hazai ’s Külföldi Tudósítások* című lapokban közölt programokban. Vö. SIKLÓS ALBERT: „A Hubay–Popper vonósnégyes”, *A Zene* 18/10 (1937. március 16.), 204.

¹⁷ Érdemes megnézni az *Arcanum Digitális Tudománytár* „Beethoven” névre kiadott keresésének analitikáját: 1825 után folyamatosan nő a találatok száma 1840-ig, amikor is hirtelen a mélybe zuhan a grafikon, és csak 1852–1853 után éri el újra az 1825 körüli szintet.

¹⁸ A Nemzeti Casino évkönyveiben 1835-től van jelölve 800–1000 forint pengő összeg évenként „Hangászati multságokra”, 1844-től „Hangversenyekre”; 1847-ben ugyanerre a célra csak 508 forint, majd ezt követően eltűnik a kiadásokból a tétel. Ilk Mihály „A Nemzeti Casino százéves története” című írásában 1833–1846 közé teszi a Casinóbeli hangversenyeket. Vö. ILK MIHÁLY: „A Nemzeti Casino százéves története”, in *A Nemzeti Casino évkönyve* 1926 (Budapest, Franklin társulat, 1926), 24.

¹⁹ Vö. „Kirchlehner (Kirchlechner), Ferenc (Franz)” in *Oesterreichisches Musiklexikon online*: https://www.musiklexikon.ac.at/ml/musik_K/Kirchlehner_Ferenc.xml (utolsó letöltés: 2021. július 18.); „Kirchlehner Ferenc” in SZABOLCSI BENCE – TÓTH ALADÁR: *Zenei lexikon*. Átdolgozott új kiadás. Főszerk. dr. BARTHA DÉNES, szerk. TÓTH MARGIT (Budapest, Zeneműkiadó Vállalat, 1965), II, 326–327. Kirchlehner az 1850-es és 1860-as években Ridley-Kohne Dávid és Spiller Adolf vonósnégyesében is játszott. 1868 januárjában a Spiller-vonósnégyes a meghirdetett op. 131-es cisz-moll vonósnégyes helyett Beethoven könnyebben befogadható, népszerűbb op. 20-as Szeptettjét adta elő, ugyanis a koncert bevételeit az „elhagyott” idős Kirchlehner javára ajánlották fel. Vö. *Zenészet Lapok* 8/17 (1868. január 26.), 272. Az osztrák származású sokoldalú művész Nemzeti Színházhoz fűződő viszonyához lásd ELEK MARTIN: *Mercadante* II giuramento című operája a Nemzeti Színházban. *Betekintés az intézmény 19. századi előadói gyakorlatába*. MA szakdolgozat (Budapest, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2019), 25–28.

amelyen Erkel Ferenc is játszott.²⁰ A nyilvános kamarazenei hangversenyélet újraindulását jelentették az új *concert spirituelle* elnevezésű hangversenyek, melyekről a *Pesti Napló* egyik 1850. novemberi tudósítása számol be:

„[...] hosszú időre becses emléküek maradnak a nemzeti cassino classicus hangversenyei, melyek, boldogabb időkben, évek hosszú során, adtak a közönségnek nemes élvezet, alig lévén hangversenye, mellyben Mozart, Beethoven, Haydn hasonlíthatlan remekeiből kisebb nagyobb darabok elő nem fordultak volna. Minthogy pedig újabb időkben e hangversenyektől is fosztva vagyunk, a derék Ridley-Khone szándékolt vállalata annál nagyobb dicséretet érdemel [...]”²¹

A Nemzeti Színház énekeseinek, zenekarának és kórusának közreműködésével zajló vasárnap délutáni „szellemi zenélyek” – e korszakban megszokott módon – vegyes összeállítású műsorán nyitányok, szimfóniák, operarészletek és dalok mellett kamarazene is gyakran szerepelt. Ridley-Kohne Dávid miután Londonból hazatért (ahol is angolosította a nevét) már 1845-ben nagy feltűnést keltett *Magyar ábrányának* pesti bemutatójával,²² néhány évvel később pedig mint a város zeneéletének jelentős szereplője, a Nemzeti Színház operai tagozatának koncertmestere, előadóként is rendszeresen fellépett e hangversenyeken. 1856-ban a Nemzeti Színház zenekarának vezető zenészeivel megalapította saját vonónégyesét. Második hegedűs a már említett Kirchlehner Ferenc, a Nemzeti Színház drámai és balettelőadásainak zenekarvezetője, az együttes brácsása előbb Möldner Károly, máskor Pfeifer Antal, 1858-tól Spiller Adolf, a nemzeti színházi zenekar „kobzosa” volt, a cselló szólómat pedig Szuk Lipót gondonkaművész, a Nemzeti Színház zenekarának „kisbögőse”, a Nemzeti Zenede tanára játszotta.²³ Ebben a felállásban már „quartett-hangverseny” vagy „négyes előadás” címmel hirdették rendezvényeiket.²⁴ A vegyes összeállítású programok helyett, melyekben a kamarazene inkább csak színesítette a műsort, immár a kvartett állt a középpontban. A műsor azonban továbbra is vegyes maradt: a kamarazenei hangversenyeken a 19. század végéig megőrzött gyakorlatnak engedve a Ridley-Kohne-vonónégyes koncertjeiről sem hiányoztak a zongorakíséretes dalok és operarészletek. Az új sorozattal a helyszín is változott, a kvartett-hangversenyek a Nemzeti Zenede, máskor pedig az Európa szálló termébe költöztek. Három évadon át működött a vonónégyes Ridley-Kohne vezetésével, mely során minden év novemberében és decemberében hat-hat koncertet adtak. Az új vállalkozás komolyságát és frissességét leghathatósabban az új művek bemutatása biztosította, az újdonságokra a sajtó is előszeretettel hívta fel a figyelmet. Rögtön az első évadban, 1856 végén szinte minden estre jutott egy-egy Pesten addig még nem hallott mű: két kései Beethoven-vonós-

²⁰ *Honművész* 8/91 (1840. november 12.), 738.

²¹ *Pesti Napló* 1/204 (1850. november 12.), 3.

²² *Életképek* 3/19 (1845. november 8.), 611.

²³ GÖNCZI Samu – NOVÁK György (kiadták): *Nemzeti Színházi zsebkönyv 1856-ik évre* (Pest, Herz János, 1856), X–XI.

²⁴ *Pesti Napló* 7/2026 (1856. október 26.), 2.

négyes, Schumann, Mendelssohn és Cherubini vonósnegyesei, valamint Rubinstein egyik triója.²⁵ A kezdeti lendületet követően a kvartett működése látszólag megszakadt, úgy tűnik 1859-ben Ridley-Kohne együttese már csak egyetlen jótékonyági hangversenyen működött közre.²⁶ Ám három évvel később a társaság újból kamarazenei bérletet hirdetett, azzal a lényeges különbséggel, hogy a primárius Ridley-Kohne helyét ekkor Spiller Adolf vette át. Ezt követően Spiller és a gordonkás Szuk maradt a vonósnegyes két stabil pontja, a belső szólamokban minden évben személyi változás történt. Spiller idejében egyre több kortárs mű szerepelt az együttes koncertjein, közöttük Karl Graedener, Robert Volkmann, Anton Rubinstein és Goldmark Károly kompozíciói²⁷ – sőt, olyan különlegességeket is előadtak, mint „Magány zongorára, ötös kísérettel (D moll.)” Johann Sebastian Bachtól.²⁸ Ők mutatták be a hazai komponisták közül Székely Imre és gróf Széchényi Imre kamaraműveit is.²⁹

1873-ban újabb mérföldkőhöz érkezett Pest zenei élete. A szerb származású Krancsevics Dragomir hegedűművész Richter János a Nemzeti Színházba koncertmesternek szerződött.³⁰ A csodagyerekként számon tartott Krancsevics tíz évesen, 1857-ben került Bécsbe, ahol Joseph Hellmesberger tanítványa és vonósnegyesének tagja volt. Hegedűjátékát a pesti közönség a Hellmesberger-vonósnegyes pesti koncertjein ismerhette meg. A hegedűművész 1876-ban alapított vonósnegyest nemzeti színházi kollégáival, Pinkus Henrik másodhegedűssel, Sabathiel József brácsással és Ruhoff Henrik (később Rosé Ede és Bürger Zsigmond) cellistával.³¹ A november 22-i első fellépésük alkalmával Joseph Haydn- és Camille Saint-Saëns-művek mellett Beethoven op. 59 no. 2-es, e-moll vonósnegyesét játszották.³² Krancsevicsék kvartettje hamar megbecsült részévé vált a pesti koncertéletnek: egy év múltán már „budapesti kamara-négyestársulatként” hivatkozik rájuk a *Fővárosi Lapok*. Az utóbbi folyóiratban megjelent egyik tudósítás külön kiemeli pontos összejátékukat, és méltányolja, hogy programjuk „nemannyira kétes becsű új, hanem inkább elismert értékű, nagyszabású klasszikus művekből” áll.³³ 1877-ben ezt még pozitívként írják róluk, ám mivel tizenhét éves működésük alatt ez az óvatos, klasszikusokra hagyatkozó

²⁵ *Pesti Napló* 7/2031 (1856. október 31.), 2. Lásd *Függelék*.

²⁶ *Budapesti Hírlap* 7/58 (1859. március 12.), 2.

²⁷ 1863–1864-es idény: *Sürgöny* 3/251 (1863. november 3.), 1.; 1866–1867-es: *Fővárosi Lapok* 3/231 (1866. október 10.), 951.; 1867–1868-as: *Pesti Napló* 18/5254 (1867. október 24.), 3.

²⁸ Minden bizonnyal a d-moll csembalóverseny, BWV 1052.

²⁹ *A Hon* 9/68 (1871. március 23. Esti kiadás), 1.

³⁰ *Magyar Ujság* 7/6 (1873. január 9.), 2. Krancsevics Dragomir Pest előtti és utáni karrierjéhez lásd Tatjana MARKOVIĆ: „Networks of Cultural Zones between Imperial Theatre Houses. Migrations of Two Serbian Musicians”, in Michaela Mojžišová (ed.): *Cultural and Artistic Transfers in Theatre and Music: Past, Present, and Perspectives* (Bratislava, Art Research Centre of the Slovak Academy of Sciences Institute of Theatre and Film Research–VEDA Publishing House of the Slovak Academy of Sciences, 2021), 81–99.

³¹ Csepregi Lajos (szerk.): *Nemzeti színházi zseb-könyv*. 1876. évre (Budapest, Herz János m. kir. udvari könyvnyomdája, 1876), 10–11.

³² *Fővárosi Lapok* 13/266 (1876. november 19.), 1250.

³³ *Fővárosi Lapok* 14/229 (1877. október 7.), 1100.

76

HELLMESBERGER

NÉGYES TÁRSULAT

Krancsevics D. ur 2. hegedű, Bachrich S. viola, és Popper D. ur cello.
folyó 1870. évi márczius 9-kén, 11-kén és 14-kén
kamara négyes estélyeket
fog adni esti 7 órakor a városi vigadó kis termében.

Mittwoch den 9., Freitag den 11., Montag den 14.
März Abends 7 Uhr im kleinen Redouten-Saale

QUARTETT-ABENDE

von

J. HELLMESBERGER

(2-te Violine Herr D. Krancsevics, Viola Herr S. Bachrich,
Cello Herr D. Popper.)

PROGRAMM:

1. Quartett-Abend: Mittwoch den 9. März.

1. Haydn. Quartett D-moll.
2. Grädener. Piano-Quintett. H-moll Manuscript.
3. Beethoven. Quintett, Es-dur. (2-te Viola Herr J. Hellmesberger junior)

2. Quartett-Abend: Freitag den 11. März.

1. Beethoven. Quartett, B-dur.
2. Schumann. Piano-Quintett, Es-dur.
3. Mozart. Quintett, G-moll. (2-ter Viola Herr J. Hellmesberger junior)

3. Quartett-Abend: Montag den 14. März.

1. Volkmann. Quartett, G-moll.
2. Brüll. Piano und Cello, Sonate.
3. Beethoven Quart. op. 135.

Letztes Quartett.
Die Herren Ig. Brüll aus Wien (Piano) u. J. Hellmesberger ju
(2. Viola) aus Gefälligkeit.

Der Bösendorfer'sche Flügel ist aus der Niederlage des Hrn. Ad. Peter.

Preise der Plätze:

Cercle-Sitze á fl. 3. — Numerirte-Sitze á fl. 2. — Entrée á fl. 1,
sind in den Musikalien-Handlungen, und am Tage des Concertes
an der Cassa zu haben.

Pest 1870 Druck v. Fanda und Frühns goldene Hand-Press.

Adagio aus der Sonate von Luigi Boccherini für Cello
D. Popper
Eudes symphoniques v. Schumann.
Pest 1870

1. *faksimile.* A Hellmesberger-vonósnégyes 1870-es pesti koncertjeinek műsorlapja Beethoven op. 135-ös F-dúr kvartettjével. Ebben az évben Krancsevics és Popper is a kvartett tagja volt.

Az utolsó koncert dátuma utóbb változott, március 18-án tartották meg.
BTK Zenetudományi Intézet Magyar Zenetörténeti Osztályának gyűjteménye

programszerkesztés aligha változott, 1884-ben Ábrányi már a szemükre veti az „urak konzervatív hajlamait”.³⁴ 1892-ben saját szervezésű kamarazene estjeiket megszüntették és kizárólag a *Népszerű hangversenyek* sorozatának meglehetősen vegyes műsorösszeállítású eseményein léptek fel. Egy ilyen hangverseny adott helyet 1893 januárjában (feltételezhetően) utolsó fellépésüknek is, ahol egy Haydn-kvartettet adtak elő.³⁵

1886. november 10-én lépett fel először a Hubay–Popper-vonósnégyes a pesti Vigadóban. Az első évad műsora egyértelműen jelezte, hogy a Zeneakadémia tanáraiból alakult együttes új szintet képvisel. Hubay Jenő és Popper Dávid mellett kezdetben a bécsi Herzfeld Viktor második hegedűs és Hubay brüsszeli tanítványa, a holland Bram Eldering brácsás alkotta a vonósnégyest. Az első hangversenyen Haydn és Volkmann mellett Beethoven op. 59 no. 3-as C-dúr vonósnégyese szólalt meg, a későbbi koncertekre többek között Beethoven kései Esz-dúr és a-moll vonósnégyesét hirdették meg.³⁶ A fiatal Hubay akkor már jól ismerhette a kései Beethoven-kvartetteket, hallhatta azokat mesterétől, Joseph Joachimtól is, illetve bizonyára játszotta is őket brüsszeli éveiben Joseph Servais kvartettjében. Egy későbbi tudósítás alapján tudhatjuk, hogy Servais vonósnégyesét éppen azzal a kikötéssel támogatta a belga kormány, hogy a kvartett vegye műsorára Beethoven utolsó öt vonósnégyesét is.³⁷

Majd húsz éves pályafutása alatt a Hubay–Popper-vonósnégyes páratlanul változatos repertoárt épített fel. Ők mutatták be a legtöbb, még kéziratban lévő magyar kamaraművet.³⁸ Johannes Brahms 1891-ig minden évadban fellépett a Hubay–Popper-vonósnégyessel, és személyes közreműködésével számos kompozícióját adták elő első alkalommal Budapesten.³⁹ A kvartett koncertjeinek további vendégelőadói között olyan nemzetközi hírességek szerepeltek, mint Moriz Rosenthal, Ignacy Jan Paderewski, Eugen d’Albert, Joseph Joachim vagy az utolsó években a fiatal

³⁴ *Pesti Hírlap* 6/327 (1884. november 27.), 4.

³⁵ *Budapesti Hírlap* 13/85 (1893. március 27.), 7.

³⁶ A program időközben megváltozott, így az évadban csak az Esz-dúr kvartettet játszották. Vö. *Nemzet* 5/1492 (1886. október 24. Reggeli kiadás), 5.

³⁷ *Pesti Hírlap* 14/70 (1892. március 10.), 7.

³⁸ 1889. 01. 11. Beliczay Gyula: A-dúr vonósnégyes, op. 51; 1890. 10. 31. Jámbor Jenő: Vonósnégyes; 1891. 02. 25. Koessler János: d-moll vonósnégyes; 1892. 01. 11. Aggházy Károly: f-moll vonósnégyes, op. 25; 1896. 03. 13. Dohnányi Ernő: c-moll zongoraötös, op. 1; 1896. 12. 11. Major J. Gyula: d-moll vonósnégyes, op. 23; 1897. 01. 15. Koessler János: f-moll vonóshatos; 1897. 01. 29. Jámbor Jenő: g-moll vonósnégyes, op. 14; 1897. 11. 05. Aggházy Károly: g-moll zongoraötös, op. 43; 1899. 01. 04. Bátor Szidor: g-moll zongoratrió; 1900. 01. 29. Végh János: D-dúr vonósnégyes; 1900. 02. 16. Koessler János: d-moll vonósnégyes; 1901. 11. 25. Dohnányi Ernő: A-dúr vonósnégyes, op. 7; 1901. 12. 09. Bloch József: a-moll vonósnégyes; 1902. 01. 31. Szendy Árpád: C-dúr vonósnégyes; 1903. 01. 24. Szerémi Gusztáv: vonósnégyes; 1904. 01. 25. Bartók Béla: Szonáta zongorára és hegedűre (BB 28). Források: A BTK Zenetudományi Intézet Magyar Zenetörténeti Osztályának 19. századi műsorlap gyűjteménye és a 20–21. századi Magyar Zenei Archívum *Koncertadatbázisa*. Az előbbihez lásd a megjelenés előtt álló forrásközlést in VIZINGER Zsolt: „Kamarazenei műsorlapok a BTK Zenetudományi Intézet Magyar Zenetörténeti Osztály gyűjteményében. 1877–1905” in *Magyarország Zenetörténete Online*.

³⁹ Johannes Brahms és a Hubay–Popper-vonósnégyes közös pest-budai fellépései: 1886. december 23., 1887. december 21., 1888. december 21., 1890. január 10., 1891. január 19.

Dohnányi Ernő és Bartók Béla. Néhány kényszerpihenővel – mint például 1892–1893-ban, amikor másfél évig nem léptek fel, mert az adóhivatal irreálisan nagy adót vetett ki a koncertek után – a vonósnégyes 1904-ig rendezett nyilvános koncertsorozatokat.⁴⁰ 1904-ben Popper Dávid sokáig lábadozott egy műtétet követően, Hubay Jenő pedig új operájának megírására koncentrált, így a kvartett másik két tagja, Kemény Rezső és Szerémi Gusztáv új vonósnégyest alapított Sabathiel Rezsővel és Schiffer Adolfal.⁴¹ A Hubay–Popper-vonósnégyes ezt követően csak néhány zártkörű, exkluzív (emelt jegyáras) zeneakadémiai koncertet szervezett.⁴² Utoljára 1907-ben léptek fel a Zeneakadémia új zenepalotájának (a mai Liszt Ferenc téri épület) felavatásán, ahol stílszerűen Beethoven op. 132-es a-moll vonósnégyesét játszották.⁴³

Beethoven kései vonósnégyeseinek első előadásai Pesten

1856. november 2-án tartott első kamarakonzertjén Ridley-Kohne vonósnégyese műsorra tűzte Beethoven op. 132-es a-moll vonósnégyesét. A *Pesti Napló* kritikusa – a szóhasználat alapján sejtethetően id. Ábrányi Kornél – értékeli ugyan az előadók igyekezetét, ám a „sok tanulmányt, sok próbát” igénylő művek előadásának veszélyeire is felhívja az újonnan alakult vonósnégyes társulat figyelmét: hiába tartott több mint tíz próbát Ridley-Kohne együttese, az összjáték nem volt elégséges ahhoz, hogy a mű „szépségei felismertessenek”.⁴⁴ Néhány héttel később, amikor Ábrányi immár nevét vállalva szemlét közöl a novemberi hangversenyekről, a Ridley-Kohne-vonósnégyes harmadik estjéről szóló beszámolójában hosszabb terjedelemben is kifejti véleményét a bemutatókkal, újdonságokkal kapcsolatban. A kritika lényege változatlan: ugyan bemutattak Pesten egy addig nem hallott művet, Robert Schumann op. 41 no. 3-as A-dúr vonósnégyesét, az előadás minőségén még van mit csiszolni. Azonban – jegyzi meg szarkasztikusan –, ha „nem nevezik magokat művészeknek, de előre bocsájtják, hogy oly műveket fognak előadni, melyek [...] nem eléggé ösméretesek”, akkor nagyobb elismerést és kevésbé szigorú kritikát kapnának.⁴⁵

Ridley-Kohne vonósnégyesének kamarakonzertjeit az akkoriban Pesten tartózkodó Brassai Sámuel is meghallgatta. A *Budapesti Hírlap*ban rendszeresen közölt zenekritikáiban a kamarazenejátékos és kamarazenerajongó polihisztor megengedőbb álláspontot képvisel Ábrányinál. Bár Brassainak az előadások színvonalával kapcsolatban akadtak fenntartásai, mégis inkább örült annak, ami jó volt, és különösen Beethoven zenéjének.⁴⁶ Brassai szerint az 1856. december 26-i koncertet, amely

⁴⁰ *Budapesti Hírlap* 12/69 (1892. március 9.), 12. Nem lehet véletlen, hogy ugyanebben az időszakban szüntette be saját rendezésű koncertjeit a Krancsevics-vonósnégyes is.

⁴¹ *Magyarország* 11/276 (1904. november 18.), 16.

⁴² *Pesti Hírlap* 28/64 (1906. március 5.), 5.

⁴³ *Budapesti Hírlap* 27/115 (1907. május 15.), 15.

⁴⁴ *Pesti Napló* 7/2035 (1856. november 5.), 2.

⁴⁵ *Pesti Napló* 7/2069 (1856. december 10.), 2.

⁴⁶ „[...] igen furcsa és alkalmatlan gondolatok ötlöttek fejünkbe a tisztaságról és szabatosságról, a

a „megszokott” módon kezdődött a közepesen játszott Cherubini-vonósnégyessel és hibákkal teli Haydn-trióval, megkoronázta a mindenki által várt Beethoven op. 131-es cisz-moll vonósnégyes, a „zenei fantasia egyik legmagasb terméke”.

„Ezen csodás teremtményben megszűnik üteny, hangnem, megszűnik dallam, harmonia, rythmus, forma: – azaz, hogy nem szűnik meg, sőt igen is gazdagon van felhalmozva, igen is nemesen alakítva, igen is arányosan, idomosan felosztva benne. Hanem az elragadott hallgató elfeledkezik mindezekről, elfeledkezik mindenről a mi testi, anyagi a zenében, és csak ezen bájos művészet, az ég ezen jó kedvében nyújtott ajándéka tiszta lelki szózatát hallja, kóstolja, élvezi.”⁴⁷

Igaz, ez a mű Ábrányit is megpuhította. Ahogy néhány héttel később írja: „a csudák csudája is megtörtént”:

„A mi Beethoven e páratlan alkotású s fogalmazású művét illeti, mit is a négyesek kilenczedik symphoniájának lehetne elnevezni – azt tartjuk, miként ennek a közönségestől egészen eltérő, s előadásánál, az előadót folytonosan a felmagasztosodás idegzaklató határában maradni parancsoló modora végett, – mely határ között folytonosan maradhatni csak is talán négy tökéletesen egyváltakatu művésznek sikerülhet, – egy nem egészen magas zeneértőkből álló közönség előtt sohasem lehetséges oly tökélyel előadni, mint előadható egynéhány felmagasztosult szakértő kis körében; azért közhelyeni kiállítása e művészeti ereklyének, mindig kevesebb kegyelettel találkozandik, mint a művészetimádók szentegyháza oltáránál.”⁴⁸

Ábrányi gondolatai a kései Beethoven darabokról – mint látni fogjuk – az egész 19. században visszhangoznak. Nehezen érthető, az átlag hallgatónak szinte felfoghatatlan, transzcendens művek, amelyekhez csak gondosan felkészülve és hittel lehet közeledni.⁴⁹ Brassai is hasonlóan írt, bár némileg földhözragadtabb nézőpontot képviselt. Ő is nagyra tartotta Beethoven összetett kamaraműveit, „az ég [...] ajándéka[it]”, de nem szól a befogadók korlátairól, és nem kategorizálta reménytelenül negatívan a közönséget, mint Ábrányi.

Talán nem túlzás azt állítani, hogy a Ridley-Kohne-vonósnégyes 1856. december 26-i koncertje jelentős mérföldkő Pest zenei életében. A cisz-moll vonósnégyes, a zeneirodalom ez idő tájt egyik legproblematisabb, legnehezebben előadható vonósnégyese olyan szinten szólalt meg, hogy a két neves zenekritikus immár magáról a műről is írhatott, nemcsak az előadás hiányosságairól. Brassai Sámuel tanulsága az, hogy nem csak az „elhirhedt bajos” műveket kell komolyan venni:

---

különböző szerzők műveinek különböző jellemben és modorban játszásáról”. Vö. *Budapesti Hirlap* 4/300 (1856. december 30.), 1.

⁴⁷ Ua.

⁴⁸ *Pesti Napló* 8/2103 (1857. január 20.), 2.

⁴⁹ Végző soron Ábrányi Beethoven elhíresült szavait ismétli, melyeket a zeneszerző saját f-moll vonósnégyeséről mondott. Beethoven vonósnégyeseinek korszakolásáról, a művek és a közönség viszonyáról lásd bővebben Joseph KERMAN: *The Beethoven Quartets* (New York, Knopf, 1966), illetve újabban uő: „Beethoven Quartet Audiences: Actual, Potential, Ideal”, in WINTER–MARTIN *Beethoven Quartet Companion*, 7–28.

„Ha Mozart egész vagy fél kótát irt oda, azt nem azért tette, hogy a violino primonak könnyebb legyen a szerepe, hanem ki tudja hány és minő érzelemárnyalatot gondolt belé, melyet az előadónak mind ki kell tanulni, találni s híven visszaadni.”⁵⁰

Majd hozzát teszi, hogy a cisz-moll vonósnégyes interpretációja „szabatos” és „tisztá” volt, ám ezzel nem szabad megelégedniük, „most következik ám a művészi előadás, a darab egész lelkének kifejezése”.

Ridley-Kohne Dávid az 1860-as években ugyan Pest zeneéletének meghatározó személye maradt, ám egyre kevesebbet lépett fel. A vonósnégyese viszont tovább élt – nélküle. 1863. november 8-án Spiller Adolf vezetésével mutatták be az op. 130-as B-dúr vonósnégyest Beregszászi Lajos zongoratermében. Ábrányi írt részletezen a műről:

„A herceg Galiczin-nak ajánlott négyesek egyike, melyek köztudomás szerint a nagy zenetitan műveinek netovábbját képezik. A szóbanforgó már csak azért is nevezetes, mert mondhatni, az elköltözni készülő lángelmének utolsó fellobbanása közöl való, sőt végső része (Finale 2/4) csaknem az utolsó is, amennyiben azt novemberben végezte be 1826-an s négy hóval utána (26. márc. 1827) már meghalt.”⁵¹

Mind a részek számára, mind a tételek arányára, valamint a legmesterségesebb poliphonikus kidolgozásra nézve is, egészen elüt a többitől. Hat önálló részből áll, melyek mindegyike egy-egy külön világot tár fel a hallgató előtt s Beethovennek mintegy lelkét mutatja, mely átkalandozza a múltat, a jelent s a jövőt. Majd átlátszó, könnyen megérthető édes dallamu, vagy játshi rhytmussal ragad el, majd meg az egzek titkaival való tépelődés s elviselhetetlen világfájdalma sphinx-szerű képeit tárja elénk, hogy elveszitsük lábunk alatt az alapot, s ne tudjuk földi vagy égi lény nyilatkozataival állunk-e szemközt? – Amit csak ember valaha érezhetett vagy érezni fog, s amire csak egy zenészi lángész képes, költészet, combinatio, eszmegazdagság, humor vagy dallamosság tekintetében, mind ezt megtaláljuk e műben.”⁵²

A „sphinx-szerű kép” ezúttal is megoldaszti Ábrányit, aki e beszámolójában magához képest ismét szokatlanul pozitív: a középső tételeket különösen jól sikerültnek hallja (tény, hogy ismételni is kellett), a technikailag nagyobb kihívást jelentő nyitó- és zárótétel egyenetlenségéről pedig elnézően csak annyit ír, hogy a művészek a jövőben biztosan „begyakorolják magukat az együttjátzás nuance-jaiba”.⁵³ Hasonlóképp engedékeny vagy csak a műre koncentrá az 1863. december 20-i hangverseny

⁵⁰ *Budapesti Hírlap* 4/300 (1856. december 30.), 1.

⁵¹ Habár az első öt tétel és a *Grosse Fuge* már 1825-ben elkészült, az 1826. március 21-i bemutaton úgy tűnik senki sem értette a gigantikus fúga-finálét, beleértve az előadókat, a Schuppanzigh-kvartettet is. Tehát Ábrányi helyesen írja a dátumokat, a később kicserélt finálé valóban 1826 novemberében készült el. Az op. 130 keletkezésének rövid összefoglalásához lásd WATSON *Beethoven's Chamber Music in Context*, 442–448. Annak egyelőre nem találtam nyomát, hogy Pesten a 19. században elhangzott-e a *Grosse Fuge*.

⁵² *Zenészi Lapok* 4/7 (1863. november 12.), 55.

⁵³ Két évvel később, 1865-ben Beethoven 9. szimfóniájának pesti bemutatója kapcsán Ábrányi a Richard Wagnertől átvett „szfinx” fogalmat több ízben is használja a *Zenészi Lapok*ban megjelent írásaiban. Vö. HORVÁTH *Untying the "Musical Sphinx"*, 45–50.

kritikájában is. Spillerék újra eljátszották Pesten a cisz-moll vonósnégyest, és a *Zenészet*i Lapok hasábjain megjelent név nélküli írás (véltetően Ábrányitól) ismét hosszan méltatja az éteri alkotást, mely csak a kiválasztottak előtt nyílik meg:

„A zenetítán e csodálatos szerkezetű műve, legnagyobbszerű zenészi concepcióinak egyike. Semmi tekintet többé a hagyományos formai kidolgozásra, nemkülönben az előadási nehézségekre. Tökéletesen megfosztva a hangok földi világától, mintha azt már nem is itt alant teremtette volna. Az első tétel olyan, mint egy túlvilágról küldött hosszú, mély sohajtás. Prestó-ja csupa gúny, de olyan, melylyel a közönséges földi lelkek nem mérközhetnek. Az Andante s Adagio, egy édes visszapillantás a földi szenvedésekre, melyektől végre keserű, de boldog mosolygással válik meg. Végre az utolsó Allegro-val mintha mondaná: „ime szellemem egy szikrája, itt hagyom a földön azoknak, kik világánál követni képesek nyomdokimat”

E négyes, sokáig érthetetlen s kivihetetlen műnek tartott. Még ma is kevés azon választottak száma, kik meg nem vakulnak égető fényétől. Ez azon műve Beethovennek, melyen legtovább rágódott a philiszteri kritika.”⁵⁴

Joseph Hellmesberger és Jean Becker pesti sikerei

A bécsi Joseph Hellmesberger vonósnégyesének pesti hangversenyeiről sem hiányoztak Beethoven kvartettjei. Első pesti fellépésük alkalmával, 1866. január 3-án Beethoven op. 74-es Hárfá-kvartettét,⁵⁵ 1867. december 20-án pedig az op. 130-as B-dúr vonósnégyest hallhatták a pesti polgárok a Vigadó kistermében a bécsiektől. A *Zenészet*i Lapok munkatársa ezúttal is az „estélyek koronájaként” tekint Beethoven kései művének előadására – igaz, hatalmasat tévedve, amikor úgy emlékszik az op. 130 „nálunk még soha nem került előadásra”.⁵⁶ Nem tudta, Ábrányi nem jelezte, vagy ő maga nem emlékezett, hogy öt évvel korábban kritikát közölt az op. 130 pesti előadásáról. A kritikus a „hat phantasztikus” részből álló vonósnégyest „földre hullatott csillagdarabokként” jellemzi.

Néhány hónappal később Jean Becker Firenzei (Flórenczi) vonósnégyese aratott sikert Pesten. Az 1868. március 20-i koncerten Haydn, Rubinstein és Cherubini művei után Beethoven op. 132-es a-moll vonósnégyese szólalt meg. A siker szokatlanul nagy volt egy kamarazenei koncerthez képest: „ki a kamarai hangversenyek klasszikus ásitásait egyszer-másszor elkárhoztatá: hallgassa meg ez olaszokat, s aztán ne menjen több kamarahangversenybe, még ha Hellmesbergerék játszanak is” – írja Vadnai Károly a *Hazánk s a Külföld* hasábjain.⁵⁷ Ábrányi lapjában sem fukarkodtak a dicsérettel. Az első est után csak egy rövidebb ajánlót közöltek név nélkül.⁵⁸ A következő számban Ábrányi egyenesen Paganini és Liszt sikeréhez hasonlítja a firenzeiek hatását Pesten és Bécsben: „vonós négyesekkel eddigelé csak a műértőket lehetett

⁵⁴ *Zenészet*i Lapok 4/13 (1863. december 24.), 102–103.

⁵⁵ *Pesti Napló* 17/4713 (1866. január 5.), 3.

⁵⁶ *Zenészet*i Lapok 8/12 (1867. december 22.), 188–189.

⁵⁷ V[ADNAI] K[ÁROLY]: „Egy hét története. Március 23”, *Hazánk s a Külföld* 4/13 (1868. március 26.), 205.

⁵⁸ *Zenészet*i Lapok 7/25 (1867. március 22.), 396–397.

Pénteken, 1879. márczius 28-án, és hétfőn 31-én
esti fél 8 órakor
a zenekedvelők egyletének termében
(bálvány utca 14. sz.)

JEAN BECKER
flórenczi
négyes - egyletének
HANGVERSENYEI.

1. hegedű: **Jean Becker**, 2. hegedű: **Masi Enrico**, Alto: **Chiostrí
Luigi**, Gordonkák: **Hegyesy L.**

M Ű S O R O Z A T A
az első hangversenynek, pénteken 28-án:

1. Négyes (D-dur, 76-ik mű, 5-ik sz.) . . . **Haydn**
Allegretto, Largo, Menuett, Presto.
2. Négyes (A-moll, 51-ik mű, 2-ik sz.) . . . **Brahms**
Allegro, Andante, Quasi, Menuett, Finale.
3. Négyes (Cis-moll, 131-ik mű) . . . **Beethoven**
Adagio, Allegro, Presto, Adagio, Allegro.

M Ű S O R O Z A T A
a második hangversenynek, hétfőn 31-én:

1. Négyes (B-dur, 3-ik sz.) . . . **Mozart**
Allegro, Menuett, Adagio, Allegro.
2. Négyes (G-moll, 21-ik mű) . . . **Beliczay Gyula**
Adagio, Allegro, Intermezzo, Adagio,
Finale.
3. Négyes (B-dur, 130-ik mű) . . . **Beethoven**
Adagio, Allegro, Presto, Andante, Danza
tedescha, Cavatina, Finale.

Hely-árak:
Körszék 3 frt., Számozottszék 2 frt., Bemenet 1 frt.
Kaphatók Pirmitzer Frigyesnél mű-, hanggykereskedés és zongora-
terem, váci utca 24. sz., a nagy Kristóf áttellenében.

A hangversenynek ama t. cz. látogatói, kik akkor érkezek, midőn az előadás
már kezdetét vette, tisztelettel kéremek, a terembe való lépést vagy ülőhelyük
elfoglalását a hallgatóság érdekében addig késleltetni, míg a megkezdett darab
vagy egyik tétele véget ért.

2. *faksimile.* A Firenzei vonósnégyes 1879-es pesti koncertjeinek műsorlapja.

Két kései Beethoven-kvartettet is játszott Becker társulata és
bemutatták Beliczay Gyula g-moll vonósnégyesét.

BTK Zenetudományi Intézet Magyar Zenetörténeti Osztályának gyűjteménye

érdekelni”.⁵⁹ A kritikus szerint Pesten még soha nem hallhatta a közönség így előadva Beethoven műveit: „átszellemültek azok egészen kezeik közt s a csodálat csak a lángeszű költemény és a lángeszű előadás közt váltakozott”. Majd hozzáteszi, hogy Beethoven így hallhatta azokat a „lelkében midőn megírta” – a 19. századi kritikák visszatérő eleme a nemzetközi kvartettek (legyen az a Hellmesberger-, a Firenzei vagy később a Kölni és Cseh vonósnegyes) hitelességének hangsúlyozása.

1870-ben, Ludwig van Beethoven születése centenáriumának évében a Firenzei vonósnegyes többször fellépett Pesten. December 5-én az op. 131-et adták elő, a hónap végén pedig egy különleges hangversennyel emlékeztek a zeneszerzőre. „A Beethoven ünnepélyek Pesten tulajdonképpen ma értek véget, – írja a *Pesti Napló* tudósítója – s a mai utolsó szám: a florencziek Beethoven-estélye körülbelül a legérdekesebb volt, mit ez alkalommal a művészet nálunk produkált.”⁶⁰ Az op. 8-as D-dúr szerenád az op. 59 no. 3-as C-dúr vonósnegyes követte, végül az op. 130-as B-dúr vonósnegyes zárta a koncertet. Beckerék ezzel elindították a Beethoven-est intézményét: a következő évtizedekben nem volt olyan együttes, amely ne adott volna december végén csupa Beethoven-művekből álló estet.⁶¹ A *Pesti Napló*,⁶² a *Budapesti Közlöny*,⁶³ a *Fővárosi Lapok*⁶⁴ és a *Zenészet*⁶⁵ kritikusa is kiemeli az ünnephez méltó programválasztást, hiszen az a zeneszerző három alkotókorszakát képviseli.⁶⁶ A *Budapesti Közlöny*-ben olvashatjuk:

⁵⁹ *Zenészet* *Lapok* 7/26 (1867. március 29.), 403–406.

⁶⁰ *Pesti Napló* 21/310 (1870. december 28. Reggeli kiadás), 2.

⁶¹ 1891-ben, Mozart halálának centenáriuma alkalmából először a Krancsevics-, majd a Hubay–Popper-vonósnegyes tartott Mozart-estet. Hat évvel később, Schubertre emlékezvén a Grünfeld–Bürger- és a Hubay–Popper-vonósnegyes rendezett kamaraművekből és dalokból álló Schubert-estet. Más zeneszerzőre a 19. században nem emlékeztek egyszerűs kamarasztal. Kortárs szerzők közül Brahms (Hubay–Popper-vonósnegyes: 1887, 1888, 1889, 1890 és 1891) és Goldmark (Krancsevics-vonósnegyes: 1889; Grünfeld–Bürger-vonósnegyes: 1898) műveiből tartottak egyszerűs esteket, amelyeken jellemzően a szerző is közreműködött vagy legalábbis jelen volt. Vö. VIZINGER *Kamarazenei 1877–1905*.

⁶² *Pesti Napló* 21/310 (1870. december 28. Reggeli kiadás), 2.

⁶³ *Budapesti Közlöny* 4/296 (1870. december 29.), 8676.

⁶⁴ *Fővárosi Lapok* 7/289 (1870. december 29.), 1285.

⁶⁵ *Zenészet* *Lapok* 11/11 (1871. január 1.), 177.

⁶⁶ Beethoven életművének három részre osztása Johann Aloys Schlosser nevéhez fűződik, aki már a zeneszerző életében, 1818-ban publikálta e gondolatait, majd 1828-ban egy teljes Beethoven-monográfia formájában írta azt meg. A három korszakra osztottság koncepcióját és történetét röviden összefoglalva lásd Péter BOZÓ: „Beethoven »in drei Charakterbildern:« Three Beethoven Images from the Interwar Hungary”, *Studia Musicologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 61/1–2 (2021), 101–102. A magyar sajtóban a század közepén jelenik meg a gondolat. Az 1866-ban kiadott *Egyetemes Magyar Encyclopaedia* 5. kötetének Beethoven-szócikkben id. Ábrányi Kornél így ír: „[...] s a harmadikba azokat, melyekben minden kényszert leoltott magáról s századokkal előbbjáró géniusával mind forma, mind merész kivitel és conceptio tekintetében, oly művészeti világsodákat teremtett, melyek örök időnkig elévülhetlenek maradnak.” Vö. id. ÁBRÁNYI Kornél: „Beethoven, van Lajos”, in Török János (szerk.): *Egyetemes Magyar Encyclopaedia* (Pest, Szent-István-Társulat, 1866), V, 1073–1077.

„Az első mű, D. dur serenad [...] a fejlődés első idejéből még egészen Mozartnak lágy, érzelmes és szelid zenéjével áll egy színvonalon. A második mű, C. Moll [sic!] quartett (opus 59.) erejételjében tünteti föl Beethovent, minden jellemvonásával az ő erős, momentumokban gazdag, élesen kidom- borodó zenéjének. A harmadik mű, nagy B. dur quartett, bár élete végszakából ered (opus 130.), épen oly kevésbé mutat hanyatlására, mint bármelyik előbbeni műve. Andantéi páratlanul bájoló, s rövid scherzoja legnagyobb elragadtatást képes előidézni, lebilincselve s kedvre derítve a hallgató figyelmét; közönségünkre is oly hatással volt e rövid részlet, hogy a művészeknek ismételniök kellett azt, szünni nem akaró tapsok között.”⁶⁷

A Hellmesberger-vonósnégyes 1866–1871 között hatszor játszotta pesti hangverse- nyen Beethoven valamelyik kései vonósnégyesét, míg a firenzei együttes 1868–1879 között hétszer tűzött műsorára Beethoven-vonósnégyest Pesten.⁶⁸ A legnagyobb si- kert mindig e művekkel érték el, annak ellenére, hogy például Becker vonósnégye- sének műsorán gyakran helyet kaptak a könnyedebb zenék is, mint az akkor még Joseph Haydn művének gondolt *Szerenád*. Programválasztásban és játékmódban a Hellmesberger- és a Firenzei vonósnégyes egyébként jól kiegészítette egymást. Az utóbbi az expresszív, különleges effektusokkal operáló előadást képviselte, amely, mint láttuk, elbűvölte a hallgatóságot. Joseph Hellmesberger vonósnégyese – amely- ben egy időben Krancsevics Dragomir és Popper Dávid is játszott –, ezzel szemben a visszafogott, intellektuális, komoly klasszicitást képviselte. Áldor Imre írja Hellmes- bergeréről 1865-ben: „Nyugodt, öntudatos, lágy, sőt gyakran sentimentalis, de kissé több erély, több kedély, több élet nem ártana neki.”⁶⁹

⁶⁷ *Budapesti Közlöny* 4/296 (1870. december 29.), 8676.

⁶⁸ A Hellmesberger-vonósnégyes a B-dúrt és a cisz-mollt kétszer is, ám az op. 132-es a-moll vonós- négyest egyszer sem játszotta. A Firenzei vonósnégyes a B-dúrt kétszer, a cisz-mollt háromszor és az a-mollt kétszer adta elő Pesten. A Hellmesberger-, és később a Firenzei vonósnégyes repertoárja némileg ellentmond Leon Botstein Beethoven-kvartettek közönségéről szóló nagyívű esszéje egyik állításának. Botstein szerint a század első harmadának gazdag és aktív bécsi zeneélete után (amikor is rengetegen énekeltek kórusban és sokan játszottak otthon kamarazenét vonóshangszereken) egy hosszas egyszerűsödés vette kezdetét: az otthoni zenélés szerepét átvette a zongora és a könnyített átíratok világa; a nagy kóruséneklés ideje pedig lejárt. Ennek hozadéka volt szerinte az, hogy az 1850–1860-as években alig játszották a kései kvartetteket, és csak a század végén fedezték fel újra. Vö. LEON BOTSTEIN: „The Patrons and Publics of the Quartets: Music, Culture, and Society in Beethoven’s Vienna”, in WINTER–MARTIN *Beethoven Quartet Companion*, 77–110.

⁶⁹ ÁLDOR Imre: „A hét története”, *Magyarország és a Nagyvilág* 1/7 (1865. november 12.), 107. Úgy tűnik, hogy ez a vélemény később általánossá vált Pesten. Amikor már mindkét kvartett többször fellépett Magyarországon, gyakoribbá váltak az olyan mondatok, mint például *A Hon* hasábjain az op. 127-es Esz-dúr vonósnégyes Hellmesbergerék általi előadása kapcsán: „habár játékkukban nincs meg az a hév és szenvedély, melyhez a florencziek szoktattak: az összevágó egyöntetűség, a pontos és lelkiismeretes művészi előadás a Hellmesberger estélyeket mégis a hangverseny idény legélvezetesebb estéivé teszik.” Vö. *A Hon* 9/60 (1871. március 14. Esti kiadás), 2.

Krancsevics és Hubay vonósnegyese

A két külföldi kvartett pesti sikerei után, 1876-ban alakult meg Krancsevics Dragomir vonósnegyese. Mozart-interpretációjuk mindig egyöntetű sikert aratott, ám a romantikus művek előadásában megkapták ugyanazt a kritikát, amit Áldor írt Hellmesbergerről: „Hiányzik náluk a szenvedély.”⁷⁰ Beethoven kései műveit csak évekkel később kezdték el játszani, és ekkor is viszonylag ritkán tűzték műsorukra ezeket a – korabeli felfogás szerint – nehezen megközelíthető vonósnegyeseket. Hubay Jenő tíz évvel később megalakuló vonósnegyesének kritikáiban ezzel szemben épp a „szervedély” és „virtuozitás” volt a visszatérő elem. Tehát hasonló helyzet alakult ki, mint az 1870-es években a Hellmesberger- és Becker-vonósnegyes viszonylatában: a Hellmesberger-tanítvány Krancsevics képviselte a klasszikus német gondolkodást, míg Hubay francia – azaz nem német – előadasmódjával az újat, a szokatlant.⁷¹

1937-ben Siklós Albert írja *A Zene* Hubay Jenő emlékének szentelt számában: „[Hubay] úgy képzelte el, hogy a Krancsevics-kvartett a köznapai zenei szükségleteket elégítheti ki, de legyen egy előkelő kvartettegyüttes, mely hallgatóinak ünnepi nyenyencséget szervírozzon”.⁷² Hubayék, mint említettem, az évek során számos új magyar művet mutattak be, nemzetközi hírességek hosszú sorát vonzották Pestre, kamarakoncertjeik pedig eseményszámba mentek – pontosan úgy, ahogyan korábban Jean Beckerék estjei.⁷³ Siklós mondataiból valamilyen minőségi különbségtételt mindenképpen kiérezni – és persze azt se feledjük, hogy a Hubay–Popper-vonósnegyes volt első világhírű kvartettünk.⁷⁴ Azonban, ha figyelmesen megvizsgáljuk és

⁷⁰ *A Hon* 15/279 (1877. október 25. Reggeli kiadás), 3. 1878-ban Harrach József szentelt egy hosszabb írást a *Fővárosi Lapok*ban a vonósnegyes történetének, amelyben bemutatja az akkor már két éve működő Krancsevics-vonósnegyest. Harrach is hasonlóan nyilatkozik: „Törekvésük abban összpontosul, hogy minden hangszer kellőleg érvényesüljön a maga helyén s a mű szellemét minél hívőbben tükrözzék vissza. Eddigelé még nélkülözzük náluk ama rendkívül finom árnyalatokat, mely a florenciek hatásának egyik legfontosabb tényezője”. Vö. HARRACH József: „A quartett-zenéről”, *Fővárosi Lapok* 15/244 (1878. október 23), 1184–1185.

⁷¹ Arra is akad példa, hogy Hubay vonósnegyesét a „régii Hellmesberger-féle quartett”-hez hasonlítják, hiszen hasonló „elegancia és melegség” jellemzi mindkét társulatot a kritikus szerint. Vö. *Pesti Hirlap* 8/326 (1886. november 25.), 5.

⁷² SIKLÓS Albert: „A Hubay–Popper vonósnegyes”, *A Zene* 18/10 (1937. március 16.), 204.

⁷³ A Krancsevics-kvartett tizenhét évig működött (1876–1893), a Hubay–Popper-vonósnegyes pedig tizennyolc éven át (1886–1904), igaz bő egy év kihagyással. Krancsevicséktől 1881-ben az F-dúr és Esz-dúr, 1883-ban az a-moll, 1888-ban a cisz-moll, és végül 1889-ban a B-dúr vonósnegyest hallhatta a pesti közönség – a karrierjük során kései Beethoven művet összesen hétszer adtak elő. Hubayéktól 1886-ban az Esz-dúr, 1888-ban az B-dúr és cisz-moll, 1896-ban az F-dúr, 1898-ban az a-moll vonósnegyest hallhatta a közönség először tőlük – a karrierjük során tizenegyszer játszottak kései Beethoven. Lásd *Függelek*.

⁷⁴ Láttuk, hogy 1877-ben a pesti sajtó a Krancsevics-kvartettet nevezte el „budapesti” vonósnegyesnek. A sors iróniája, hogy egy 1889-ben megjelent lipcsei kiadványban Hubayékat hívják „Das Budapester Quartett”-nek. Vö. A. EHRlich [ALBERT PAYNE] (Hg.): *Das Streich-Quartett in Wort und Bild* (Leipzig, A. H. Payne, 1898), 62–63.

Szerdán, 1883. évi márczius hó 21-én
esti 7 $\frac{1}{2}$ órakor

A FŐVÁROSI VIGADÓ KIS TERMÉBEN
harmadik és utolsó

KAMARAZENE-ESTÉLY
(BÉRLETBEN II. SZOROZAT)

Krancsevics D., Pinkus H., Sabathiel J., Ruhoff H.
által.

MÉRY B. ur
szíves közreműködése mellett.

— · · · —

MŰSOROZAT:

1. **Mozart.** Négyes (D-dur) Allegretto, Menuetto, Adagio, Allegro.
2. **Schubert.** Hármás (Es-dur, 100. mű) zongora, hegedű és gordonkára. Allegro, Andante, Scherzo, Allegro moderato.
3. **Beethoven.** Négyes. (A-moll, 132. mű) Assai sostenuto-Allegro, Allegro, Molto-Adagio, (Egy meggyógyultnak szent hálaéneke az istenséghez, in modo lidico) Alla marcia-Allegro appassionato.

A Bösendorfer-féle zongora **CHMEL és FIA** udvari szállító urak rak-tárából való.

Hely-árak:
Kőrszék 3 frt. — Számozottszék 2 frt. — Belépti jegy 1 frt.

Jegyek kaphatók **Rózsavőgyei és társa** urak m. kir. udv. zenemű-kereskedésében, Kristóftér 3-ik szám.

A hangversenyek ama t. cz. látogatói, kik akkor érkeznek, midőn az előadás már kezdetét vette, kísértettel kértnek, a terembe való lépést, vagy állásnyelk elfoglalását a hallgatóság érdekében addig késleltetni, míg a megkezdött darab, vagy egyik tétele véget ért.

1883. Hungaria könyvszemlé.

3. *faksimile.* A Krancsevics-vonósnégyes 1883. március 21-i koncertjének műsorlapja.
BTK Zenetudományi Intézet Magyar Zenetörténeti Osztályának gyűjteménye

összehasonlítjuk a két kvartett azon koncertjeinek mintegy félszáz kritikáját, melyen kései Beethoven-vonósnygyest (is) játszottak, meglepő eredményre jutunk. Feltűnik ugyanis, hogy a Krancsevics-vonósnygyesről írt kritikákban ritkábban szerepel az a közhely, hogy Beethoven kései művei nehezen hozzáférhető, már-már felfoghatatlan művek. A Hubay–Popper-kvartett előadásairól szóló recenziókban viszont szinte minden esetben helyet kap egy erre utaló frázis, sokszor meglehetősen pátoszos megfogalmazásban.

Remek összehasonlításra ad alkalmat az 1888/1889-es évad, mely során egymás után háromszor hangzott el Budapesten a cisz-moll vonósnygyes: előbb Hubayék előadásában egy Liszt Ferenc-émlékkoncert részeként október 22-én a Zeneakadémián, majd mindössze két héttel később a Krancsevics-vonósnygyes szokásos évi koncertjeinek egyikén, november 5-én a pesti Vigadóban, végül december 7-én a Hubay–Popper-vonósnygyes önálló kamaraestjén. Az októberi előadás sajtója vegyes. A *Pesti Hirlap* szerint a cisz-moll kvartett az emlékkoncert legkiemelkedőbb része volt, „stylszerű, művészi interpretáció”.⁷⁵ A *Nemzet*, valamint a *Fővárosi Lapok* is arról számolt be, hogy minden tételt megtapsoltak.⁷⁶ A *Budapesti Hirlap* viszont egyáltalán nem írt az előadás minőségéről, igaz a tapsokról sem, a kritikus mindössze szokásos módon megjegyzezi: „Megérteni és élvezni e költeményt csak keveseknek adatott.”⁷⁷ A Krancsevics-vonósnygyes novemberi előadásáról már hosszabb kritikák születtek, amelyek – igaz néha csak közvetett módon – a két előadást is összemérik. A *Budapesti Hirlap*ban olvashatjuk:

„Összehasonlítást csak a közönség közt teszünk és konstatáljuk, hogy a mai nagy hallgatóság sokkal élénkebben, fogékonyabban fogadta e nehezen érthető, transzcendentális művet, mint a zeneakadémia válogatott kis publikuma. Főleg a harmadik tétel olympusi vidámsága varázsolt a terembe oly őszinte kedvet, derült hangulatot, mely nagyobb dicsérete volt a játszóknak minden tapsnál. Beethoven ez egyik utolsó quartettje különben csak most kezd igazán hódítani; pár év óta a legtöbb kamara-társaság programjába vette a hangjegypolc egyik legporosabb zugából. Hellmesbergerék a múlt évadban kétszer játszották.”⁷⁸

A *Pesti Hirlap* kritikusa szerint Krancsevicsék „fölülmulhatalan klasszikai nyugalma” a cisz-moll vonósnygyes „két első” tételének volt előnyére, míg Hubayék – akik „tűzzel és verve-vel” ragadják meg a hallgatóságot – a vonósnygyes „két utolsó tételét” tudják szebben érvényre juttatni.⁷⁹ A *Zenelap* teljesen elragadtatva számol be Krancsevicsék estjéről, a másik előadást nem említi:

⁷⁵ *Pesti Hirlap* 10/293 (1888. október 23.), 5.

⁷⁶ *Nemzet* 7/2210 (1888. október 23. Reggeli kiadás), 3.; *Fővárosi Lapok* 25/293 (1888. október 23.), 2151.

⁷⁷ *Budapesti Hirlap* 8/293 (1888. október 23.), 3.

⁷⁸ A *Budapesti Hirlap* kritikusa Hellmesberger bécsi hangversenyeire célozhat, mert akkor már évek óta nem jártak Pesten a bécsiek. Vö. *Budapesti Hirlap* 8/307 (1888. november 6.), 5.

⁷⁹ *Pesti Hirlap* 10/307 (1888. november 6.), 5.

BUDAPEST

Péntek, 1887. évi márczius hó 18-án esti 7^{1/2} órakor
a vígadó kis termében

HECKMANN RÓBERT-féle
kölni vonósnégyes
II-ik és búcsú-hangversenye.

A vonósnégyes tagjai:

Heckmann Róbert, kamaraművész és hangversenymester,
Forberg Otto, **Allekkotte Tódor** és **Bellmann Richárd**
kamaraművész.

M Ű S O R.

Mozart W. A. Vonósnégyes, C-dur (6. sz.)
a) Adagio 3/4 — Allegro 4/4.
b) Andante cantabile 3/4.
c) Menuetto, Allegretto 3/4.
d) Allegro molto 2/4.

Brahms J. Vonósnégyes, A-moll (op. 51, 2. sz.)
a) Allegro non troppo.
b) Andante moderato.
c) Quasi minuetto, moderato.
d) Finale, Allegro assai.

Beethoven L. Nagy vonósnégyes, Cis-moll (op. 131)
(Stutterheim bárónak ajánlva.)
Adagio ma non troppo e molto espressivo (alla breve). —
Allegro molto vivace 6/8. — Allegro moderato 4/4. — Andante
ma non troppo e molto cantabile 2/4, Più mosso 4/4, Andante
moderato e lusinghiero 4/4, Adagio 6/8, Allegretto 2/4, Adagio
ma non troppo e semplice 9/4, Allegretto 2/4.
Presto (alla breve). — Adagio quasi un poco Andante 3/4.
Allegro (alla breve).

JEGYEK ÁRA:
Körszék 3 frt. Számozott szék 2 frt. Belépti jegy 1 frt.
Jegyek kaphatók: **Rózsavölgyi és társa** cs. és kir. udv. zeneműkeres-
kedésében, Kristóf-tér 3. sz., valamint a hangverseny napján este a pénztárnál.

⇒ **Előadás alatt az ajtók zárva maradnak.** ⇐

Kertész I., Budapest.

4. fakszimile. A Kölni vonósnégyes 1887. március 18-i koncertjének műsorlapja.
BTK Zenetudományi Intézet Magyar Zenetörténeti Osztályának gyűjteménye

„Hogy e jeles négyes-társulat az összejátékban már is a Heckman, Hellmersberger vagy Becker quartettjei nyomába lépett és hivatva van ezeket nálunk feledtetni, sőt egyenesen pótolni, legszembeszökőbben a Beethoven egyik utolsó quartettjének op. 131. rendkívül gondos, szellemes, technikailag tökéletes előadásában nyilvánult. [...] Különösen sikerült teljesen átértve és átérzve a publicummal is átérzetetni a hangulatot, mely a már siket, komor, tűnődő és magába zárkózott Beethovennek e megkapó művét jellemzi. A humoros utolsó rész brillians előadásával viharos tapsra és éljenzésre ragadták a publicumot és ez által leginkább mutatta elismerését és halálját Krancsevics és társai iránt.”⁸⁰

A „humoros utolsó rész” nyilván a *Presto*, amit ma 5. tételként tartunk számon. Felmerül a kérdés, hogy talán Krancsevicsék nem játszották el az utolsó két tételt, vagy a *Zenelap* kritikusa egyszerűen másik műnek hitte a 6. és 7. tételt? Véleményem szerint inkább utóbbiról lehet szó: a zenekari és szóló koncertektől eltérően, a 19. századi kamarazenei hangversenyeken egy-két kivételtől eltekintve minden tételt sorban eljátszottak.⁸¹ Az op. 131 korabeli tagolásának témája a sajtóban, elméletírásokban és kiadott kottákban a befogadástörténet és értelmezés bonyolult folyamatába ad betekintést.⁸² A kritikusok általában a klasszikus vonósnyégyes értelmezési keretein belül maradván négytételnek hallották a cisz-moll kvartettet, így a *Presto* – amit mindig *Scherzónak* hívnak – általában a harmadik tétel a recenziók szövegében. Kivételek természetesen akadnak. Ahogyan már fentebb említettem, 1863-ban a *Zenészeti Lapok*ban vélhetően Ábrányi a „csodálatos szerkezetű” művet négyrészesként írta le, de nála második a *Presto*, a harmadik lassú tétel az *Adagio quasi un poco andante* és az *Allegro* a finálé.⁸³ Az, hogy nem tudtak mit kezdeni ezzel az azóta is unikális nagyformával, természetesen nem meglepő, hiszen a 20. század előtt aligha léptek ki a négyteteles nagyforma kereteiből a Haydn utáni zeneszerzők, ha kamarazenét komponáltak.

A Hubay–Popper-vonósnyégyes 1888 decemberi cisz-moll kvartett-előadása, úgy tűnik sok volt a pesti közönségnek. A *Budapesti Hirlap* nem akart írni a műről: „a természetfölötti régiók határát ostromló műről már volt alkalmunk nyilatkozni” – utal a Krancsevics-féle előadás kritikájára, majd hozzáteszi: „most egész őszinteséggel és bátorsággal bevalljuk, hogy ez a zenei apokalipszis az unalomig hozzáférhetetlen és csakis a hajmeresztő nehézségekkel diadalmasan viaskodó előadás tartja izgalomban az érdeklődést.”⁸⁴ A *Pesti Napló* munkatársának több kifogásolni valója is akadt Hubay Jenő előadásával kapcsolatban:

⁸⁰ *Zenelap* 3/24 (1888. november 10.), 180.

⁸¹ Ilyen kivétel volt Haydn op. 76/3 C-dúr vonósnyégyeséből a *Gott erhalte*-variációk, illetve Schubert D. 810 d-moll vonósnyégyeséből a *Der Tod und das Mädchen*-variációk.

⁸² A kérdéssel egy konferenciaelőadásban külön foglalkoztam. Vö. VIZINGER Zsolt: „»...bár csak három rövid részből áll, maga képes egy egész zene-estélynek teljes hatását előidézni.« Az Op. 131 tagolásának problémája a 19. században” (megjelenés alatt).

⁸³ *Zenészeti Lapok* 4/13 (1863. december 24.), 102–103.

⁸⁴ *Budapesti Hirlap* 8/339 (1888. december 8.), 4.

„Az egyszerűbb szövéssé, tematikailag világosabban kidolgozott négyesek az eddigi hangversenyeken sokkal nagyobb hatást tettek, semmint a Cis-moll quartett mai előadása, mely alatt a közönség egy része látszóvezésekkel és udvarias köszöngetésekkel kísérte a zenét. Hubay hegedűjátékában két lényeges tulajdonságot nélkülöztünk, az erőt és egyszerűséget, mely nélkül Beethovenhez nehéz fölemelkedni. A művész játéka édeskésen gyöngéd és közbe-közbe cifrállkodó, mi e quartettben nincsen helyén.”⁸⁵

Joachim-vonósnégyes: a tökéletes előadás

Beethoven kései vonósnégyeseit az 1880-as években játszották leggyakrabban Budapesten,⁸⁶ majd a következő évtized elején mintha eltűnt volna e műcsoport a programokról. A Krancsevics-kvartett feloszlott, az újonnan alakult Grünfeld–Bürger-vonósnégyes egyelőre nem merészkedett a mélyvízbe, Hubayék pedig kényszerpihenőt tartottak. Bár a millenniumi ünnepségek utáni években néhány együttes műsorára tűzte a kései Beethoven-kvartetteket, de kevés sikerrel. Szélsőséges példája e változásnak az 1898. december 4-én tartott Beethoven-estély a Royal szálloda dísztermében. A Grünfeld–Bürger-vonósnégyes az op. 131-es cisz-moll vonósnégyessel kezdte és az op. 20-as Esz-dúr szeptettel zárta a hangversenyt, és a koncertet azáltal is megpróbálta az eseményszámba menő nagy pesti Beethoven-estek sorába illeszteni, hogy a műsoralaphoz mellékletként csatolta Richard Wagner programszerű – 1870-es Beethoven című esszéjében megjelentetett – értelmezését a cisz-moll vonósnégyesről.⁸⁷ Az előadás azonban valószínűleg elmaradt a Budapesten már megszokott színvonaltól. A *Pesti Napló* szerint bár a szeptettet „még színesebben és precízebben [adták elő] mint tavaly”, a vonósnégyest azonban „egészen pongyolán” játszották.⁸⁸ Talán ez az oka, hogy a *Magyar Ujság* említést sem tesz a vonósnégyesről.⁸⁹

Annál nagyobb lehetett a kontraszt, amikor 1899 végén a Joachim-vonósnégyes újból fellépett Budapesten,⁹⁰ és 1898. december 10-i hangversenyén eljátszotta a Beethoven B-dúr, 1899. december 12-én pedig a cisz-moll vonósnégyesét. A *Pesti Napló* a Cseh vonósnégyessel hasonlította össze Joachimék játékát, az előbbi „páratlan erejét és lendületét” állítva szembe Joachimék „intim” és „klasszikus” előadásmódjával – pontosan úgy, ahogyan korábban Hellmesberger és Becker, illetve Krancsevics és

⁸⁵ *Pesti Napló* 39/339 (1888. december 8.), 3.

⁸⁶ 1885-ben a *Fővárosi Lapok* közzétett egy rövid tudósítást Theodor Helm új könyvéről, a *Beethoven's Streichquartette*-ről, amely tartalmazza az összes Beethoven-vonósnégyes részletes leírását, tételről tételre elemezve, gazdagon kottapéldákkal illusztrálva: „E mű nemcsak a szak-zenészekhez fordul, hanem Beethoven sajátos alkotásait a zenekedvelőkkel is igyekszik megkedveltetni s azokról világos áttekintést nyújt.” – írja a lap munkatársa. Vö. *Fővárosi Lapok* 22/298 (1885. december 4.), 2000.

⁸⁷ Magyarul több kiadásban is elérhető. Vö. WAGNER Richárd: *Művészet és forradalom*, fordította Gy. ALEXANDER Erzsé és RADVÁNY Ernő (Budapest, Révai-kiadás, é. n.), 195–197.

⁸⁸ *Pesti Napló* 49/336 (1898. december 5.), 5.

⁸⁹ *Magyar Ujság* 7/338 (1898. december 6.), 6.

⁹⁰ 1889-ben Joachim József a Hubay–Popper-vonósnégyessel lépett fel. 1892-ben a saját vonósnégyesével látogatott el Pestre az idős hegedűvirtuóz. A századforduló után is többször felléptek a fővárosban.

Hubay között vont párhuzamot a korabeli kritika.⁹¹ A Joachim-vonósnégyes letisztultabb stílusa különösen illett Beethoven művéhez a kritikus szerint: „a csodálatosan szárnyaló melódia áhitat keltőn zengett a Joachim hegedűjén, melynél csodálatosabb, nagyobb tolmácsa még nem akadt Beethoven hegedűre való műveinek.”⁹² Egy évvel később a cisz-moll vonósnégyes előadása után csak ismételni tudta magát a kritika. Ábrányi Emil, id. Ábrányi Kornél fia a következőket írta a *Budapesti Napló*ban: „tökéletes mű itt tökéletes magyarázókra talált. Senki sem vette észre, hogy ez a négyes terjedelemben is milyen kolosszális.”⁹³ A többi kritikus is hasonlóan vélekedett, és már szóba sem kerül, hogy Beethoven kései vonósnégyesei érthetetlen művek lennének. Hubay Jenő ekképpen emlékezett vissza 1931-ben Joachim Józsefre *A Zene* hasábjain:

„Legnagyobb érdeme, hogy vonósnégyes társaságával Beethoven legutolsó öt nagy kvartettjét oly tökéletes és ezért könnyen érthető előadásban részesítette, hogy ezzel egy csapással legyőzte azoknak a bennük rejlő rendkívüli muzikális és technikai nehézségeit.”⁹⁴

⁹¹ Karel Hoffmann majd negyven évig működő híres kvartettje (Karel Hoffman első hegedű, Josef Suk második hegedű, Oskar Nedbal brácsa, Otto Berger és Hanuš Wihan cselló) 1892-ben alakult, Budapesten az első világháborúig rendszeresen felléptek. Lásd a Zenetudományi Intézet 20–21. Századi Magyar Zenei Archívum *Koncertadatbázisát*. Karel Hoffmann hagyatékáról és a kvartettben végzett vezetői munkájához lásd Dagmar ŠTEFANOVÁ: „Karel Hoffmann: First Violinist and ‘Manager’ of the Czech Quartet”, *Musicalia. Journal of the Czech Museum of Music* 2/1–2 (2010), 50–64.

⁹² *Pesti Napló* 49/342 (1898. december 11.), 12.

⁹³ *Budapesti Napló* 4/344 (1899. december 13.), 7.

⁹⁴ Dr. HUBAY Jenő: „Joachim József”, *A Zene* 12/15–16 (1931. augusztus 1.), 295.

Függelék**Beethoven kései vonósnégységeinek nyilvános előadásai Pest-Budán a 19. században**

Dátum	Előadók	Helyszín	Műsor
1856. 11. 02.	Ridley-Kohne-vonósnégyses (Ridley-Kohne Dávid, Szuk Lipót, Kirchlehner Ferenc, Möldner Károly) és Dunkl [Nepomuk János?]	Nemzeti Zenede	Haydn: C-dúr vonósnégyses Rubinstein: F-dúr trió Beethoven: a-moll vonósnégyses, op. 132
1856. 12. 26.	Ridley-Kohne-vonósnégyses (Ridley-Kohne, Szuk, Kirchlehner, Möldner) és Thern Károly	Nemzeti Zenede	Cherubini: C-dúr vonósnégyses Haydn: C-dúr trió Beethoven: cisz-moll vonósnégyses, op. 131
1857. 12. 26.	Ridley-Kohne-vonósnégyses (Ridley-Kohne, Kirchlehner, Spiller Adolf, Szuk) és Khayll Antal zongora	Európa szálló	Schumann: F-dúr vonósnégyses Mozart: C-dúr trió Beethoven: cisz-moll vonósnégyses, op. 131
1863. 11. 08.	Spiller-vonósnégyses (Spiller, Kirchlehner, Möldner, Szuk) és Stocker Gyula zongora	Beregszászi Lajos zongoraterme	Gradener Károly: g-moll zongoraötös, op. 7 Beethoven: B-dúr vonósnégyses, op. 130
1863. 12. 20.	Spiller-vonósnégyses (Spiller, Kirchlehner, Möldner, Szuk) és Fáy Frigyes zongora	Beregszászi Lajos zongoraterme	Rubinstein: B-dúr zongoratrió, op. 52/3 Beethoven: cisz-moll vonósnégyses, op. 131
1867. 12. 20.	Hellmesberger-vonósnégyses (Joseph Hellmesberger sr., Dragomir Krancsevics, Franz Xaver Dobihal [Dobyal], Heinrich Röver) és J. N. Theindl zongora	Vigadó kisterme	Volkman: Esz-dúr vonósnégyses Schumann: G-dúr zongoratrió Beethoven: B-dúr vonósnégyses, op. 130
1868. 01. 19.	Spiller-vonósnégyses (Spiller, Krausz Adolf, Safir [Saphir] Károly, Szuk) és J. N. Theindl zongora	Beregszászi Lajos zongoraterme	J. S. Bach: Magány zongorára, ötös kísérettel, d-moll Beethoven: cisz-moll vonósnégyses, op. 131 ⁹⁵

⁹⁵ A programon az utolsó pillanatban változtattak: a cisz-moll vonósnégyses helyett az op. 20-as Szep-tettet adták elő, a korábbi társuk, Kirchlehner Ferenc javára tartott koncerten. Vö. *Zenészet Lapok* 8/17 (1868. január 26.), 272.

Dátum	Előadók	Helyszín	Műsor
1868. 03. 16.	Grün J. M., Sabathiel József, Möldner, Udel és A. Morgenstern	Vigadó kisterme	Haydn: Esz-dúr vonósnégyes Schubert: B-dúr zongoratrió, op. 99 Beethoven: Esz-dúr vonósnégyes, op. 127
1868. 03. 20.	Firenzei vonósnégyes (Jean Becker, Enrico Masi, Luigi Chiostrri, Friedrich Hilpert)	Vigadó kisterme	Haydn: g-moll vonósnégyes Rubinstein: Adagio religioso Cherubini: Scherzo Haydn: Serenade (= op. 3/5, Hoffstetter) Beethoven: a-moll vonósnégyes, op. 132
1869. 01. 07.	Hellmesberger-vonósnégyes (Hellmesberger, Adolph Brodsky, Sigismund Bachrich, David Popper) és a Thern testvérek	Vigadó kisterme	Volkman: e-moll vonósnégyes J. S. Bach: Nagy C-concert Beethoven: cisz-moll vonósnégyes, op. 131
1870. 03. 18.	Hellmesberger-vonósnégyes (Hellmesberger, Brodsky, Bachrich, Popper) és Ignaz Brüll zongora	Vigadó kisterme	Volkman: g-moll vonósnégyes Bocherini: Adagio gordonkára Schumann: Études symphoniques Beethoven: F-dúr vonósnégyes, op. 135
1870. 12. 05.	Firenzei vonósnégyes (Becker, Masi, Chiostrri, Hilpert)	Vigadó kisterme	Volkman: g-moll vonósnégyes Schubert: G-dúr vonósnégyes Beethoven: cisz-moll vonósnégyes, op. 131
1870. 12. 27.	Firenzei vonósnégyes (Becker, Masi, Chiostrri, Hilpert)	Vigadó kisterme	Beethoven: D-dúr szerenád, op. 8 Beethoven: C-dúr vonósnégyes, op. 59 Beethoven: B-dúr vonósnégyes, op. 130
1871. 03. 13.	Hellmesberger-vonósnégyes és Stocker Ede zongora	Zenekedvelők Egyletének terme	Goldmark: B-dúr vonósnégyes Mendelssohn: c-moll zongoratrió Beethoven: Esz-dúr vonósnégyes, op. 127
1871. 03. 15.	Hellmesberger-vonósnégyes és Stettner Henriette zongora	Vigadó kisterme	Volkman: a-moll vonósnégyes Schumann: d-moll zongoratrió Beethoven: B-dúr vonósnégyes, op. 130

Dátum	Előadók	Helyszín	Műsor
1871. 12. 18.	Hellmesberger-vonósnégyes	Vigadó kisterme	Schumann: F-dúr vonósnégyes Brahms: A-dúr zongoranégyes Beethoven: cisz-moll vonósnégyes, op. 131
1872. 11. 15.	Sabathiel József, Fischer Károly, Bucholz Ede, Fischer Frigyes és Theindl zongora	Hungária szálloda	Mozart: C-dúr vonósnégyes Schumann: d-moll zongoratrió Beethoven: Esz-dúr vonósnégyes, op. 127
1872. 12. 16.	Firenzei vonósnégyes (Becker, Masi, Chiostrri, Hilpert)	Vigadó kisterme	Beethoven: c-moll vonósnégyes, op. 18 Beethoven: F-dúr vonósnégyes, op. 59 Beethoven: a-moll vonósnégyes, op. 132
1876. 11. 11.	Firenzei vonósnégyes (Becker, Masi, Chiostrri, Hegyesi [Hegyesy])	Vigadó kisterme	Beethoven: cisz-moll vonósnégyes, op. 131 Verdi: e-moll vonósnégyes Volkman: g-moll vonósnégyes
1879. 03. 28.	Firenzei vonósnégyes (Becker, Masi, Chiostrri, Hegyesi [Hegyesy])	Zenekedvelők Egyletének terme	Haydn: D-dúr vonósnégyes, op. 76/5 Brahms: a-moll vonósnégyes, op. 51/2 Beethoven: cisz-moll vonósnégyes, op. 131
1879. 03. 31.	Firenzei vonósnégyes (Becker, Masi, Chiostrri, Hegyesi [Hegyesy])	Zenekedvelők Egyletének terme	Mozart: B-dúr vonósnégyes Beliczay: g-moll vonósnégyes, op. 21 Beethoven: B-dúr vonósnégyes, op. 130
1881. 01. 31.	Krancsevics-vonósnégyes (Krancsevics, Pinkus, Sabathiel, Ruhoff)	Vigadó kisterme	Haydn: G-dúr vonósnégyes Volkman: b-moll zongoratrió Beethoven: F-dúr vonósnégyes, op. 135
1881. 03. 22.	Krancsevics-vonósnégyes (Krancsevics, Pinkus, Sabathiel, Ruhoff) és Brüll I.	Vigadó kisterme	Haydn: E-dúr vonósnégyes Brüll: Suite hegedűre Schumann: Études symphoniques, op. 13 Beethoven: Esz-dúr vonósnégyes, op. 127

Dátum	Előadók	Helyszín	Műsor
1883. 03. 28.	Krancsevics-vonósnégyes (Krancsevics, Pinkus, Sabathiel, Ruhoff)	Vigadó kisterme	Mozart: D-dúr vonósnégyes Schubert: Esz-dúr zongoratrió, op. 100 Beethoven: a-moll vonósnégyes, op. 132
1885. 12. 16.	Krancsevics-vonósnégyes (Krancsevics, Pinkus, Sabathiel, Ruhoff) és Ney Dávid ének, Allaga Géza cselló	Vigadó kisterme	Beethoven: F-dúr vonósnégyes, op. 135 Carl Loewe: Két ballada Schubert: C-dúr vonósötös
1886. 03. 15.	Kölni vonósnégyes (Heckmann Rudolf, Forberg Otto, AllekotteTódor, BellmannRichárd)	Teréz- Erzsébetváros kör terme	Haydn: C-dúr vonósnégyes, op. 76 [csak variációk?] Dittersdorf: Esz-dúr vonósnégyes Schumann: A-dúr vonósnégyes Beethoven: Esz-dúr vonósnégyes, op. 127
1886. 11. 24.	Hubay–Popper-vonósnégyes (Hubay Jenő, Bram Eldering, Herzfeld Viktor, Popper Dávid) és Theodor Leschetizky zongora	Vigadó kisterme	Mozart: D-dúr vonósnégyes (21. szám) Rubinstein: B-dúr trió Beethoven: Esz-dúr vonósnégyes, op. 127
1887. 03. 18.	Kölni vonósnégyes (Heckmann, Forberg, Allekotte, Bellmann)	Vigadó kisterme	Mozart: C-dúr vonósnégyes (6.) Brahms: a-moll vonósnégyes, op. 51/2 Beethoven: cisz-moll vonósnégyes, op. 131
1888. 01. 13.	Hubay–Popper-vonósnégyes (Hubay, Aldering, Herzfeld, Popper) és Rosenthal Móric zongora	Vigadó kisterme	Mozart: d-moll vonósnégyes Haydn: C-dúr vonósnégyes Beethoven: B-dúr vonósnégyes, op. 130
1888. 10. 22.	Hubay–Popper-vonósnégyes (Hubay, Herzfeld, Grünfeld Vilmos, Popper)	Zeneakadémia	Liszt: Szent Erzsébet oratórium Beethoven: cisz-moll vonósnégyes, op. 131 Liszt dalok és zongoradarabok
1888. 11. 05.	Krancsevics-vonósnégyes (Krancsevics, Pinkus, Sabathiel, Ruhoff) és Arkel Teréz ének	Vigadó kisterme	Haydn: F-dúr vonósnégyes Rubinstein és Mikuli Károly dalok Beethoven: cisz-moll vonósnégyes, op. 131

Dátum	Előadók	Helyszín	Műsor
1888. 12. 07.	Hubay–Popper-vonósnégyes (Hubay, Herzfeld, Grünfeld, Popper)	Vigadó kisterme	Beethoven: F-dúr vonósnégyes, op. 59 Schubert-, Schumann-, Grieg-dalok Beethoven: cisz-moll vonósnégyes, op. 131
1889. 11. 27.	Krancsevics-vonósnégyes (Krancsevics, Pinkus, Sabathiel, Ruhoff)	Vigadó kisterme	Mosonyi: D-dúr vonósnégyes Schumann: d-moll zongoratrió Beethoven: B-dúr vonósnégyes, op. 130
1891. 11. 09.	Krancsevics-vonósnégyes (Krancsevics, Pinkus, Sabathiel, Ruhoff) és Door Antal zongora	Vigadó kisterme	Haydn: C-dúr vonósnégyes, op. 76 Brahms: A-dúr zongoranégyes Beethoven: Esz-dúr vonósnégyes, op. 127
1895. 03. 04.	Berkovits Lajos, Pécskai Alajos, Holstein Károly, Löbel Lajos	Zeneakadémia	Beethoven: F-dúr vonósnégyes, op. 135, I. és IV. tétel
1896. 02. 26.	Hubay–Popper-vonósnégyes (Hubay, Herzfeld, Grünfeld, Popper)	Vigadó kisterme	Robert Kahn: E-dúr zongoratrió, op. 19 Bach és Händel csellódarabok Beethoven: B-dúr vonósnégyes, op. 130
1896. 12. 21.	Hubay–Popper-vonósnégyes (Hubay, Herzfeld, Grünfeld, Popper) és Szendy Árpád zongora	Royal szálló nagyterme	Mozart: G-dúr vonósnégyes Brahms: A-dúr zongoranégyes Beethoven: F-dúr vonósnégyes, op. 135
1897. 11. 21.	Hubay–Popper-vonósnégyes (Hubay, Herzfeld, Grünfeld, Popper)	Royal szálló nagyterme	Haydn: G-dúr vonósnégyes Popper: A-dúr szvit Beethoven: B-dúr vonósnégyes, op. 130
1898. 02. 02.	Hubay–Popper-vonósnégyes (Hubay, Herzfeld, Grünfeld, Popper) és Lindh Marcella ének	Royal szálló nagyterme	Beethoven: a-moll vonósnégyes, op. 132 Massenet-, Schumann-, Moszkowski-dalok Brahms: B-dúr szextett
1898. 12. 04.	Grünfeld–Burger-vonósnégyes (Grünfeld, Berkovits, Riedl, Bürger) és Szilágyi Arabella ének	Royal szálló nagyterme	Beethoven: Esz-dúr szextett, op. 20 Beethoven: Ah! perfido, ária Beethoven: cisz-moll vonósnégyes, op. 131

Dátum	Előadók	Helyszín	Műsor
1898. 12. 10.	Joachim-vonósnégyes (Joachim, Halir Károly, Wirth E., Hausmann Róbert)	Royal szálló nagyterme	Haydn: C-dúr vonósnégyes, op. 74 Brahms: a-moll vonósnégyes, op. 51/2 Beethoven: B-dúr vonósnégyes, op. 130
1898. 12. 12.	Cseh vonósnégyes (Karel Hoffmann, Josef Suk, Oskar Nedbal, Hanuš Wihan)	Royal szálló nagyterme	Schubert: a-moll vonósnégyes Dvořák: F-dúr vonósnégyes, op. 96 Beethoven: Esz-dúr vonósnégyes, op. 127
	Joachim-vonósnégyes (Joachim, Halir, Wirth, Hausmann)	Royal szálló nagyterme	Schumann: A-dúr vonósnégyes, op. 41 Brahms: B-dúr vonósnégyes, op. 67 Beethoven: cisz-moll vonósnégyes, op. 131

289/6

Rendezi a „Harmonia“ zeneműkereskedés
(váci utca 3.)

Pénteken 1888. évi december hó 7-én
este 7^{1/2} órakor
a fővárosi vigadó kis termében

4^{ik} KAMARA-ESTÉLY

rendezik

HUBAY, HERZFELD,
GRÜNFELD, POPPER.

FORSTÉN PÜLÖP úr
svéd kir. udvari és kamara énekes
szíves közreműködéssel.

MŰSOR:

I. *Beethoven*. Vonós négyes. 131. mű (Cis moll)
a) Adagio ma non troppo e molto espressivo,
b) Allegro molto vivace, c) Allegro moderato,
d) Andante ma non troppo e molto cantabile, e) Presto,
f) Adagio quasi un poco andante, g) Allegro.

II. „Dalok“ éneklő . . . . . Forstén F. úr

III. *Beethoven*. Vonós négyes 59. mű. 1. sz. (F.-dur)
a) Allegro, b) Allegretto vivace e sempre scherzando,
c) Molto adagio e mesto, d) Theme Russe, Allegro.

Az „Ehrbar“ féle hangverseny zongora a „Harmonia“ zongora terméből való.

A zongora kíséretet **Mayer Gusztáv** úr volt szíves elvállalni.

Ára 10 kr.

5. *faksimile*. A Hubay–Popper-vonósnégyes 1888. december 7-i koncertjének műsorlapja. Ezen a koncerten harmadszor szólalt meg Pesten abban az évben Beethoven op. 131-es cisz-moll vonósnégyese. BTK Zenetudományi Intézet Magyar Zenetörténeti Osztályának gyűjteménye

The Reception of Beethoven's Late String Quartets in Nineteenth-Century Pest-Buda

This study offers some addenda to the reception history of Ludwig van Beethoven in nineteenth-century Hungary. Not only is the reception of Beethoven's late string quartets unexplored, but the history of professional string quartets in Pest-Buda is also uncharted, incomplete, and often incorrectly recorded. Therefore, I felt it necessary to give, in a substantial introduction, an overview of the activity of these ensembles. It was during the mid-1850s that Beethoven's late string quartets were publicly performed for the first time by professional string quartets in Pest (the very first to play them was the ensemble of Dávid Ridley-Kohne and Adolf Spiller that consisted of musicians employed at the National Theatre). Two prominent music writers of the period, Kornél Ábrányi Sr. and Sámuel Brassai inform us about the circumstances and reception of these performances. Over the next two decades, both the Hellmesberger Quartet of Vienna and the Italian Florentine String Quartet enjoyed overwhelming success at the Redoute (*Vigadó*) in Pest. The press coverage of these well-received ensembles includes a distinction between the performing styles of both quartets, based on their belonging to different national schools. Departing from this aspect, at the end of my study I seek to present what became of this national distinction later, in the reviews the Krancsevics, the Hubay-Popper, and the Joachim string quartets received during the 1880s and 1890s and how did all of this relate to the reception history of Beethoven's late works.